

бом мита у политичке сврхе и суочава два мита – Косовски и амерички мит хришћанске нације. Овај део одликује одвише критичан тон, где је аутор требало више да буде усмерен на појашњење мита, а не толико на критику актуелне политике. Књига у сваком случају представља одређени помак у теоло-

шкој култури дијалога и представља једно од ретких дела која подстичу на даље промишљање о решавању болних тема – као што су питање болног наслеђа ратне прошлости и одговорности у политици – не би ли нам друштво постало боље и просперитетније.

Славиша Костић

Презвитер Никола Лудовикос: *Евхаристијска онтологија: евхаристијски темељи Бића, као настајање у заједници, у есхатолошкој онтологији Светиој Максима Исјоведника*

Превод са грчког језика: Михаела Јагер

Мартириа, Београд – Карловац 2011

298 стр. ; 22 cm

ISBN: 978–86–87909–09–0

О. Никола Лудовикос спада у ред оригиналних грчких богослова средње генерације. Рођен је у Волосу 1959. године. Завршио је психологију и педагогију на Универзитету у Атини, теологију на Универзитету у Солуну, философију и римокатоличку теологију на Универзитету у Сорбони, док је студије философије и протестантске теологије завршио на Универзитету Кембриџ. Докторирао је на Универзитету у Солуну. Професор је догматике и философије на Теолошкој академији у Солуну као и на Институту за православне студије на Универзитету у Кембриџу. Нашој теолошкој

јавности је познат по преводима његових чланака који су излазили у нашим стручним богословским часописима, у којима је пројавио своју ерудицију.

Књига која је пред нама је његова докторска теза одбрањена на Универзитету у Солуну 1989. г. Када се појавила, била је широко прихваћена у богословским круговима у Грчкој, а некако годину дана пре издања на српском језику појавио се и енглески превод (урадила га је гђа Елизабет Теокритоф) у издању Богословског факултета Часног Крста у Бостону.

Ова књига не представља не само још једну од студија о

Св. Максиму Исповеднику које су доступне нашој јавности, већ засигурно уз књиге Ларса Тумберга *Микрокосмос и посредник* (*Истина – Издавачка установа Епархије далматинске, Београд – Шибеник 2008*), Димитрија Бартрелоса *Византијски Христос* (Каленић, Крагујевац 2008.) као и *Αρχη και τελος* – свеску часописа *Луца XXI–XXII* (2004–2005), представља студију високог академског калибра. На светском нивоу – она засигурно може стати раме уз раме са класичним студијама о Св. Максиму Исповеднику; уз горе поменуте студије Ларса Тумберга, ту свакако треба навести дело Поликарпа Шервуда, *The earlier Ambigua of St. Maximus the Confessor and his refutation of Origenism* (*Ранија амбива Св. Максима Исповедника и његова одбрана од оригенизма*) као и Ханс Урс Вон Балтазара, *Kosmische Liturgie* (*Космичка литургија*).

Првенствени задатак о. Лудовикоса се састоји у томе да у студији укаже како богословље Св. Максима превазилази холистичку онтологију и савремени секуларизовани метафизички твароцентризам, чиме нас уводи у хеленско патристичко предање. Св. Евхаристија је место есхатолошког остварења онтологије, онтологије личносно-ипостасног начина постојања који је по природи *tropos* живо-

та Св. Тројице. Превазилажење холистичке онтологије може се остварити – према аутору – учењем о нествореним логосима бића, који извиру из Бога, док опет философија почетак бића усмерава у границе природе тварног, космичког бића. Велики напор аутора је уложен у указивање на разлике између философског поимања онтологије (Хајдегерово поимање бића – стр. 14–15 и 112–113, стоика и Диогена Лаертија – стр. 98, Плотина – стр. 99, Филона – стр. 101–106, Парменида и Хегела – стр. 111–113) и православног поимања онтологије (стр. 120–134).

Концептуално, књига се дели на пет поглавља: прво је поглавље *Евхаристиологија Светиој Максима и њене онтологијске димензије* (стр. 33–81). У овом поглављу аутор указује на мане доступних дела о евхаристиологији Св. Максима, осврћући се на ареопагитско наслеђе, постављајући Свету Евхаристију на врх црквених тајни. Затим се указује на евхаристиолошко одређење личности, а при том на успостављање кроз Евхаристију првобитне узајамности између творевине, човека и Бога. У центру односноности личности у заједници је размена дарова од суштинске важности. Налазећи аналогију у рефлексiji о дару код антрополога Марсела Мауса и Леви-Строса, Лудовикос прави паралелу са

Св. Максимом при евхаристиолошком утемељењу заједнице дарова. Човек нуди Богу духовне логосе бића, кроз творевину, као принос. У другом поглављу, *Постојање (eipnai) бића и његови логоси* (стр. 85–162) износи се хришћанска и философска перспектива онтологије. У трећем поглављу, *Заједница бића кроз њихове логосе* (стр. 165–213), аутор указује на *евхаристијску дијалектику*. Бог не мисли о бићима одвојено или индивидуално, већ путем евхаристијске љубави налазимо истинску комуникацију између бића и Бога, начин на који онтолошки заједничаре, посредством црквено-евхаристијског сабрања. Христос представља пут бића, и испуњење саборног јединства у заједници свих ствари унутар Његове Цркве (стр. 208). У поглављу *Настајање бића кроз његове логосе* (стр. 217–248) указује се на философију кретања код Св. Максима. Кретање представља природну силу бића која хитају ка свом циљу, а тај циљ је Бог. Човеково кретање ка духовној заједници са Богом јесте израз његове слободе и свесности, и то је кретање слободном вољом. При томе се прави разлика између природне и гномичке воље; природна спаја суштинска својства природе, док гномичка воља представља актуализацију избора и слободне воље. Начин остварења лич-

носног кретања јесте молитва. Пето поглавље носи назив *Евхаристијска онтологија настајања у заједници* (стр. 251–271). Ту се указује да истинско биће јесте заједница у Христу. Човек постоји као личност, потпуније, све дубљим учествовањем (својом добровољном аскетском послушношћу Господу) у евхаристијској љубави.

Напослетку, у епилогу (стр. 271–282) аутор указује још једном на истинску онтологију и даје критику философског приступа онтологији, који је завршио у безизлазу услед антропоцентричне усмерености, тако да су друге науке попут економије, биологије, социологије предузеле истрагу почетака и крајева бића, док је философија остала у својеврсном ћорсокаку (стр. 281).

Књига представља вредан допринос заснивању православне онтологије захваљујући њеном приступу суштински различитом од философског. Потом ова студија допуњује друге студије у вредновању мисли Св. Максима Исповедника, чија мисао је свакако увек актуелна и стога се може сматрати уникатном. Ова књига ће засигурно наћи пут до сваког радозналост интелектуалца који се жели упознати са питањем природе бића у оквиру православне перспективе.

Славиша Костић